

BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8052474>

Parpiyev Odil Olimovich

Qo'qon universiteti Ta'lim kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, boshlang'ich ta'limning samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuv, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish usullari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar

boshlang'ich ta'lim, mehnat, tarbiya, texnologiya, innovatsion, o'quvchi, jarayon, metod, ta'lim, ko'nikma, yondashuv, malaka.

Axborot texnologiyalari yetakchi o'ringa chiqib olgan hozirgi kunda rivojlangan mamlakatlarda maktablar tizimini, ta'lim mazmunini yangilash zaruratga aylandi. Eskicha o'qitish usullari va metodlari ma'nan eskirib, ta'limning ilg'or pedagogik texnologiyalarga asoslangan metodlari va shakllariga ehtiyoj kuchaydi. Ta'lim- tarbiyada samarali islohotlarni amalga oshirish talab etilayotgan hozirgi davrda esa ilmiy texnika taraqqiyoti, yangi texnologik o'zgarishlar sharoitida muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsata oladigan jamiyat a'zolarini yetishtirib berish, yosh avlodni kasb- hunarga yo'naltirishda davlat xizmatini hamda o'rta ta'limning ko'p variantli uchinchi bosqichini joriy etish, ta'lim mazmunini yaxshilashda pedagogik vositalarni qo'llash, ta'limda tashabbuskorlik va ijodkorlikka keng yo'l oshish, uning muhim tizimlarini yaratish kabi chet el tajribalarini o'rganish ayni muddaodir.

“Innovatsiya” – bu yangilik demakdir. Biz boshlang'ich sinf o'quvchilariga, albatta, biror yangiliklar yaratib bilim berib borsak, natijasi yaxshi bo'ladi. Pedagogik texnologiyaga asoslangan ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi faoliyati aniq belgilanadi. Bu ta'limni tashkil etishning aniq texnologiyasini ko'rsatadi. Shuning uchun ham zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish, ta'lim samaradorligini oshirish uchun tinimsiz izlanish bugungi kunning vazifasiga aylandi. Men ko'pincha darslarimda “Blits-o'yin” texnologiyasidan keng foydalanaman. Ushbu texnologiya o'quvchilarni harakatlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etishga, mantiqiy fikrlashga, o'rganayotgan narsanng ko'p, xilma-xil ma'lumotlardan keraklisini tanlab olishni o'rgatishga qaratilgan.

Ushbu texnologiya davomida o'quvchilar o'zlarining mustaqil fikrlarini boshqalarga o'tkaza oladilar, chunki bu texnologiya shunga to'liq sharoit yaratib beradi.

O'zbekistonda barpo etilayotgan Uchinchi Renessans davrida boshlang'ich ta'limning asosiy vazifalari sifatida quyidagilar belgilangan:

- boshlang'ich sinf o'quvchilarining tahliliy va kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirish;
- boshlang'ich ta'limni ilg'or xorijiy tajribalar asosida takomillashtirish;
- boshlang'ich ta'lim samaradorligiga erishish.

Mazkur vazifalar oliy pedagogik ta'lim jarayonida o'qitilayotgan metodik fanlar: boshlang'ich sinflarda o'zbek tilini o'qitish metodikai III, boshlang'ich sinflarda o'zbek tilini o'qitish metodikasi IV, matematika o'qitish metodikasi, tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi, texnologiya o'qitish metodikasi kabi fanlarning mazmunini belgilaydi. Unga ko'ra, mazkur fanlarning mazmuni boshlang'ich ta'lim, tarbiya va uni o'qitish asoslari bo'yicha bo'lajak o'qituvchilarga nazariy bilim, ko'nikma hamda malaka berishdan iborat. Bunda quyidagilarga e'tibor berish lozim:

- inson va jamiyat qadriyatlariga asosan 7-11 yoshli o'quvchilarga bilim berish;
- boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitish va tarbiyalash jarayoniga ijodiy yondashish;
- boshlang'ich ta'limning samaradorligiga erishish;
- boshlang'ich ta'limni yaxlit tizim sifatida qabul qilish.

Ayni paytda, Sharq boshlang'ich ta'lim tajribasida quyidagi o'ziga xosliklar mavjud:

- ustoz-shogird an'anasiga tayanish;
- boshlang'ich sinf o'quvchilarini jamoaviy (o'qituvchilar, murabbiylar, psixologlar, maktab jamoasi va ota-onalar ishtirokida) tarbiyalash;
- boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini O'zbekiston sharoitida Prezident va ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida o'qish uchun tayyorlash;
- boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini oila va milliy qadriyatlar asosida voyaga yetkazish.

G'arb boshlang'ich ta'lim tajribasida quyidagi o'ziga xosliklar mavjud:

- bolaga individual yondashish;
- bolaning ijodiy layoqatlarini shakllantirish;
- bolani mustaqil fikrlash va faoliyatga o'rgatish;

- bolaning kasb-hunar negizlari bilan dastlabki bosqichda tanishtirish.

Bizning yondashuvimizga ko'ra, oliy pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak o'qituvchilar boshlang'ich ta'limga oid Sharq va G'arb tajribalarini uyg'un o'zlashtirish kerak.

O'zbekistonda boshlang'ich ta'limga oid ilmiy-tadqiqotlar XX asrdan boshlab amalga oshirib kelinmoqda. Bu borada Abdurauf Fitrat, Munavvar Qori va Abdulla Avloniyning ilmiy ishlanmalari, shuningdek, yuzlab o'zbek olimlarining ilmiy tadqiqotlari mavjud. Eng qadimgi davr boshlang'ich ta'lim pedagogikasi manbalarini xalq og'zaki ijodi, "Avesto" asari va arxeologik topilmalar tashkil qiladi. Bu davrda boshlang'ich ta'lim oilada va ibodatxonalar huzuridagi bilimxonalarda berilgan. Unda yozish, o'qish va biror hunarga yo'naltirishga e'tibor qaratilgan. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasining o'rta asrlar davridagi manbalari juda ko'p bo'lib, ular Ustoz mutafakkirlar tomonidan yaratilgan. Jumladan, Imom Buxoriyning "Al-adab", Hakim Termiziyning "Ma'rifat", Ahmad Yassaviyning "Hikmatlar", Alisher Navoiyning "Mahbub-ul qulub", Xojanazar Huvaydoning "Rohati dil", Shermuhammad Munisning "Savodi ta'lim" asarlarida boshlang'ich ta'limni tashkil etish va o'qitish metodologiyasi tahlil qilib berilgan. Bu davrda o'g'il bolalar masjidlar qoshidagi maktablarda boshlang'ich ta'lim olgan, qiz bolalar esa otinoyi o'qituvchilar tashkil etgan maktablarda o'qishgan. Mazkur davrda boshlang'ich ta'limdan boshlab islom dini asoslari o'qitilgan va fikrlash, nutqni o'stirish uchun shoirlarning she'rlari yodlatilgan. Misol uchun, Alisher Navoiy 6 yoshida Farididdin Attorning (XIII asr) "Mantiq ut-tayr" (Qush tili) asarini yodlab olganligini yozgan.

Boshlang'ich ta'lim pedagogikasining yangi davrida boshlang'ich ta'limni ilmiy-pedagogik qonuniyatlar asosida amalga oshirish yo'lga qo'yildi. Natijada O'zbekiston boshlang'ich ta'limida dunyoviylik tamoyili usituvor bo'lib, bu tizim xalqaro standartlarga moslashdi. Mazkur davrning manbalarini boshlang'ich ta'lim muammolariga oid ilmiy tadqiqotlar va darsliklar tashkil etadi. O'tgan asrning 30-yillariga kelib, O'zbekistonda barcha maktab yoshidagilar boshlang'ich ta'lim bilan qamrab olindi. 1998-yili YUNESKO tomonidan hozirgi zamon O'zbekiston boshlang'ich ta'limi eng ilg'or va samarali ta'lim turlaridan biri sifatida e'tirof etilgan. Mazkur tajribalar bugungi kunda dunyo miqyosida targ'ibot qilinishi kerak.

Hozirgi zamon jahon xalqlarining boshlang'ich ta'lim pedagogikasi tarixi muayyan uyg'unliklarga ega. G'arb va Sharq xalqlari boshlang'ich ta'limida quyidagi umumiyliklar mavjud:

- har bir bolani savodxon qilish;

- har bir bolani keyingi ta'limga tayyorlash;
- boshlang'ich ta'limni ilmiy asosda tashkil qilish;
- boshlang'ich ta'lim beruvchi maxsus mutaxassis o'qituvchilarni tayyorlash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. // "Xalq so'zi" gazetasi. 2020-yil 30-dekabr soni.
2. Mardonov Sh.Q. Pedagogika fanidan o'qitishning elektron didaktik ta'minoti texnologiyasini ishlab chiqish.-Toshkent, 2021.
3. "Boshlang'ich ta'lim" jurnali, 2018-yil, 9-son, 8-bet.
4. G'afforova T. "Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar", Toshkent-2016.
5. "Boshlang'ich ta'lim" jurnali, 2017-yil, 7-soni, 20-bet.
6. Tolipova J., Numonova N. Ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiya. "Xalq ta'limi" jurnali, 2020 -yil, 3-son.
7. Farberman B.L. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. - Toshkent: O'zRFA "Fan" nashr., 2000.